

Ще за тих, порівнюючи — давніх, часів, коли на Чехословацьку державу й не заносилося, чехи вславилися своїм русофільством і „єдино-неділимством“ царської Росії; для цього у чехів були тоді свої виправдання.

Це їхнє русофільство, як одрижка вчорашнього борщу, ще й нині помітне на стосунках з українцями, тільки тепер його (русофільство) доводиться брати в лапки.

Часопис „Наша Земля“ мав вийти ще в листопаді м. р. під назвою „Українська Земля“. Але чеський уряд на таку назву рішуче не погодився. Видавці заперечували, вказуючи, що „коли має право виходити „Русская Земля“, „Русский Край“, то чом тоді на тих самих правах заборонено видавати „Українську Землю“?

Протест залишився висіти в повітрі, а видавці мусли згодитися на „Нашу Землю“; та тут чекала видавців ще одна несподіванка: уряд зажадав, щоб вони „зложили кавцію (запоруку) 10.000 Кч“, в той час, як ні „Русская Земля“, ні „Русский Край“ жодної запоруки не знають...

З'ясувати сучасне чеське „русофільство“ — зайва річ, гадаємо: всі оті руські землі та руські краї, це плазуни перед чеським „демократичним“ урядом, це його вірні слуги...

Радянській Україні одведено в „Нашій Землі“ особний відділ, де зустрічаємо чимало передруків з нашої преси. Взагалі в часопису виразно помітне тяготіння до Радянської України...

У відділі „Літературна хроніка“ вміщено чималеньку статтю Гренджа - Донського з приводу 50-ліття письменника — емігранта С. Ф. Черкасенка з його портретом.

Той-же таки Гренджа Донський умістив вірша, з якого впадають в око такі три уступи:

Ми є ті, із яких сміються,
Яких б'ють, стріляють пани,
Ланцюги лиш для нас куються,
Тільки нам дзвонили вони.
Гей, пани, де? На чию воду?
Де? куди? Де нас ведете?
Гей, пани! Рветься гнів народу
І той гнів всіх вас замете.
Гей, пани, чуєте, прокляті,
Як дзвенить народній загін —
Ці слова, що такі багаті,
Що звучать мов чудовий дзвін!

А „пани“, як у тій байці кіт, слухають та їдять — поїдом їдять підкарпатського мужика - злидаря! І будуть вони його їсти поки „час розплати“ не настане з зразком Великої України та цілого С.Р.С.Р., що на його звернено очі усіх трудящих і знеможених цілого світу...

Г. Ков. - Кол.

Н. Василенкова - Полонська. „З історії останніх часів Запорозжя“. Відбитка з IX кн. „Записок історично-філологічного Відділу ВУАН“, у Києві, 1926 р.

В останній час помічається збільшення наукового зацікавлення життям та долею колишньої Запорізької Січі: в журналі „Україна“ друкується стаття з новими матеріалами, що до бунту запорізьких сіромах в кінці грудня 1768 р., і вже вийшла з друку IX кн. „Записок Історично-Філол. Відділу ВУАН“ (у Києві, 1926) з статтею Н. Д. Полонської — „З історії останніх часів Запорозжя“ (ст. 278 — 331). Н. Д. Полонська — далеко не „попозов“ в науковій історичній літературі, і тому цілком зрозуміло, що її стаття свідчить про добре знайомство автора з потрібною літературою; бракує хіба деяких дрібних місцевих видань, як от ст. Терновського, з матеріалами до історії Запоріжжя за останні часи, що друкувалася в „Вестнике Екатеринославского Земства“ за 1904 р. (в зв'язку з чим трапилася, наприклад, помилка в прим. I на стор. 314, що до зазначення моменту одного запорізького бунту — „бійки“, як назива його автор).

Автор в зв'язку з новознайденими ним в Київському Центральному Архіві Давніх Актів матеріалами, надає особливе значіння в історії Запоріжжя 1756 р., який, на думку автора, „був рік видатний“, був по суті переломний рік в історії Запоріжжя, коли долю його було вирішено наперед“ (ст. 298, 315, 324 і інші). Що ж особливого трапилось в цьому році? По-перше, російський уряд фактично почав проводити в життя Запоріжжя „ідею незмінності кошового атамана“ з усуненням сіромах від виборів (стор. 307 — 312); по-друге, „Сенат висловив був погляд“ непевности, „чи ж справді має право

військо запорізьке володіти власною територією“ (ст. 297); по-третє, „Запоріжжя переведено з відомства Колегії Чужоземних Справ до завідування Сенату“ (297—298). Здається, автор перебільшено тлумачить ці факти й надає їм значно більшого значіння, аніж вони того заслуговують: внутрішня, з втручанням суверенної держави боротьба за змінність кошового або старшого — це стара історія, яку Запоріжжя знало ще з часів польського панування й яка не кінчилась до року 1775 (порів. у автора ст. 313—315); Сенатське роз'яснення про запорізькі землі торкалось питання про земельні межі, яке повставало весь час і не мало практичного значіння й випадково припало на цей рік, як випадково через персональну сварку тодішнього гетьмана К. Розумовського Гетьманщина разом з Запоріжжям перейшла разом під відом Сенату. Вже якщо шукати переломних роїв в історії останньої Січі, то вони швидше будуть: 1751 р., момент передачі Запоріжжя гетьманові й початку сербської колонізації (порівн. стор. 292 у автора), а потім 1768 р. — час великої участі запоріжців в Коліївщині, в межах Польщі, й бунту 26 грудня 1768 р. коли особливо виявилась для центрального уряду небезпека з боку можливості серед запорожців турецької орієнтації.

Що до інших питань, що зачепив їх автор, то слід зауважити, що не можна кидати необгрунтованих слів про наявність поміж Запорожцями „власників великих маєтків“ (ст. 298) й „великих капіталістів“ (ст. 299), та про зростання у них „великого землевлодіння“ (ст. 299). Відкіля це автор взяв? З огляду на стор. 280, автор тут, здається, об'єднав в одне соціально-економічні процеси в Гетьманщині й на Запоріжжі. Чи може це сказати справді історик Запоріжжя? Потім, як помирити зауваження автора про недовстачу землі у запорожців й „боротьбу за землю“ поміж ними (ст. 299—300) й додані потім ним відомості про заходи в той же момент з боку запорожців до збільшення зайшлої колонізації цих самих земель їх (ст. 324—325)? В історії останніх часів Запоріжжя ще багацько не з'ясовано, не вивчене в першу чергу економічне життя „Запорожських Вольностей“ цього часу. Тут в кожному разі ніяк не можна з'єднувати в одне життя Запоріжжя й Гетьманщини, як не можна не вбачати весь час історичного життя козацтва різниці поміж запорожцями-степовиками й городовими козаками-землевласниками. Ще окремі зауваження: 1) у читача буде невірне уявлення при читанні цієї статті про стан запорожців в часи 1709—1734 р.р. (ст. 281); 2) необережне твердження, що московський уряд в XVIII в. „захищав простий люд од кривд старшинських“ на Гетьманщині (ст. 310); 3) гіперболичне зазначення того, ніби у 1734 р. на Гетьманщині „вже не залишалось навіть тіні самоврядування“ (ст. 300), — й т. інш. Тим не менше, стаття Н. Д. Полонської буде дуже корисна для дальшого вивчення історії Запоріжжя, і ми будемо чекати, що автор продовжить свою працю на цю тему.

Проф. Вол. Пархоменко

Етнографічний вісник. Кн. 3. 1927 р.

3-я книга Е. В. може найцікавіша з усіх попередніх. Ми тут знаходимо кілька дуже цікавих і різноманітних що до свого матеріалу й характеру його оброблення статей, але, звичайно, найбільш звертає увагу стаття пр. С. Кагарова „Нарис історії етнографії“ через її велике принципове значіння. Не варто багато розводитись про загальну вагу цієї статті, досить тільки підкреслити, що це перша в нас спроба огляду етнографії у всесвітньому масштабі. „Нарис історії етнографії“, як і всякий подібний історичний огляд розвитку відповідної науки, дозволяє нам наочно уявити собі картину усіх змін у підходах до зрозуміння суті етнографії — в цьому велике методологічне значіння подібних спроб.

Цілком слушно підкреслює пр. Кагаров, що „не більш як століття минуло з того часу, відколи зародилася етнографія“ ... (Е. В. ст. 7). Велика складність об'єкту етнографії, як науки, мабуть і спричинилася до того, що ця галузь знання починає розвиватися, як щось певне, тільки з XVIII ст. Звідси цілком зрозумілі усі ті методологічні хитання, що ми їх убачаємо в змінах різних напрямків в історії етнографії. Матеріал для майбутньої етнографічної науки ми знаходимо ще в багатьох античних письменників, навіть раніш, бо і біблія, і єгипетські, і китайські джерела „освітлюють багато питань з побуту й релігії давніх народів“, проте все це було позбавлено системи, бо „суцільного опису якогось народу й його культури давній Схід нам не залишив“. (Е. В. ст. 7). Перші спроби „суцільних описів“ ми, таким чином, бачимо в греків та римлян, але все ж доба антична так само, як і доба середньовічна можуть мати в історії етнографії лише значіння „вступу“: спостереження давніх письменників багато хибують через відсутність виробленого методу й певного наукового об'єктивізму. Пр. Кагаров слушно, напр., підкреслює відповідні хибі в відомого середньовічного історика Йорнанда („De gothorum origine“ — 550 р. після Р. Х.): Три риси характеризують Йорнандів твір: 1) тенденційність,